

PRYSZCZ (40) *sb m*

sg *N* pryszcz (5). ◇ *G* pryszczu (1). ◇ *A* pryszcz (16). ◇ *pl N* pryszcz (4). ◇ *G* pryszcz(o)w (5). ◇ *A* pryszcz (6). ◇ *I* pryszczami (2), pryszczmi (1) *SienLek* (2:1).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde także XVII – XVIII w.

1. *lek. Ropny wyprysk skórny (vesicula), krosta (pustula); pustula Mymer¹; vesica Vulg (39) : Mymer¹ 39v; Drudzy theż łtawiaią bańkę pod bolączką/ á tak na doł iad łciągaia. Drudzy pod bolączką prifzcz działaia. FalZioł V 71; Gdyby ktho miał prifzcz á chciałby wiedzieć iefłli może być zgoion/ tedy wezmi drijakwie á vcżyn z niey plałtr/ przyložze gi na prifzcz FalZioł V 71v; Też galbanum rozciągnąc na chułtce iakoby plałthr á przyložzyć/ chwycili [lege: chwyd-li] fie prifzczu á nie odpadnie/ thedy fie zgoij FalZioł V 71v; Prifzcz iefłli chczefłz otworzyć, tak vcżyn. [...] FalZioł V 71v, V 71 [2 r.], 71v [8 r.], 72; A tkni fie go [płomienia] poczuiefłz/ iáka tám moc będyze/ Wierz mi iżci gęłty prifzcz ná ręce vłiędyze. RejWiz 111; Kiedy nos y páznogćie v rąk y v nog sśinieia/ á chory nie iefłth vpádły [...]; Znáćci tho dobry/ iż Náthurá niemoc w ołtátanie członki wypędziłá: A zwłafzczá/ kiedy fye tám Pryłzcze zdziáłáia. SienLek 22v; Ale gdy bol z wierzchu iefł w pierśiach/ nátrzy gorczyce z miodem/ á plałtr rozmázawłzy/ przylož ná gołą fkorę/ wyciągnieć/ áczkolwiek prifzczámi. SienLek 83, 55, 104v, 119, 134v.*

pryszcz na czym (1): [ziele kalendula] Pryłczie na nodze barzo bolące zgładza/ gdy gi fłhłuczełz á vczyniłz łniego plałtr á będyłz przykładał FalZioł I 71b.

W charakterystycznych połączeniach: pryszcz(e) bolące, gęsty, na nodze, zgojon; lekarstwa na pryszcz; gojenie pryszczow (2); *pryszcz będzie się w sobie burzył, [na czym] usiadzie, zgoi się; pryszcz poczyniły się, zdziałają się; leczyć pryszcz* (2), *otworzyć* (2), *pomazować, przepychać, wymywać, zgładzać; przykładac (przyłożyć) [co] na pryszcz* (10), *przystawić; wyciągnąć [co] pryszczami* (3).

Fraza: »pryszcz się przepuknie (a. pryszcz się sprzepukają)« (3): FalZioł V 71v; powáliwłzy konia/ gębę mu roždźiew/ á sięgni mu ona lalką spáciełiami [znaczanymi w jajecznej polewce] w gárdło/ poćieray po łtronách iż mu fye prifzcze sprzepukáia SienLek 169v, 184v.

Wyrażenia: »pryszcz koński« (2): Ná prifzcz końłki nátlukłzy łupionego czołnku/ wlož go w miód [...]/ łmaż tho połpołu iż będyie iáko máść/ vwarz w ocćie łkórke wylupiłwłzy z iáia/ ná też łkórke téy máści rozmáz/ á ná prifzcz końłki przykładay/ á trzećiego dnia odnawiaiy áż fye przepuknie SienLek 184-v.

»pryszcz morowe« (1): Prifzcze morowe tak małz leczyc. [...] FalZioł V 71; [SienHerb 485a (Linde)].

»pryszcz nadęte« (1): Tedy poczyniły fie wrzody/ prifzczow nadętych [ulcera vesicarum turgentium] ná ludziech y w bydle Leop Ex 9/10.

»wrzody pryszczow« (1): Leop Ex 9/10 cf »pryszcz nadęte«.

Szeregi: »bolączki a ((jako) i, albo) pryszcz« [szyk 3:2] (5): á to będzie wodka barzo dobra czału zarażenia powietrzem morowem [...]/ á tak thym inłze lekarłłtwá ktore łą na bolączki y na prifzcze: rozpulzczáć FalZioł V 70; Na prifzcz też możefłz bańkę przyłtawić/ iako y na bolączkę/ aby iad wyciągała. FalZioł V 71v, V 62v, 71v, 72; [SienHerb 485a (Linde)].

»wrzody i pryszcz« (1): I niechay fie ftanie proch po wśfytkiey złemi [!] Egyptlkiey: Bo będą tak ná ludziech/ iáko ná bydle wrzody y pryfzcz« [*ulcera et vesicae*] nábráne/ po wśfytkiey ziemi Egyptlkiey. *Leop Ex* 9/9.

Przen (2) : Ale wierz mi byś fie obaczył iż thám [*na duszy*] więcej pryfzczow y więcej fyropkow potrzebá/ wierębyś fie zwierdał miedzy áptekámi. *RejZwierc* 133.

Szereg: »ani pryszcz« (1): Ale iż ná miłey dufzycy áni pryfzczow áni guzow nie znác/ więc też nie dbamy ábychmy iá leczyli. *RejZwierc* 133.

2. lek. *Choroba weneryczna; kiła* (*lues, syphilis*), *syphilis* (1) : Pusula, pryszcz, genus morbi, sacer ignis, pyekyelny ogyen/ morbus regius, gallicus, ffrancosa *BartBydg* 127.

Synonimy: **1.** *krosta, pryskiel, pryszczel.*

MPi